

Vývoj karpatských květnatých luk

1/

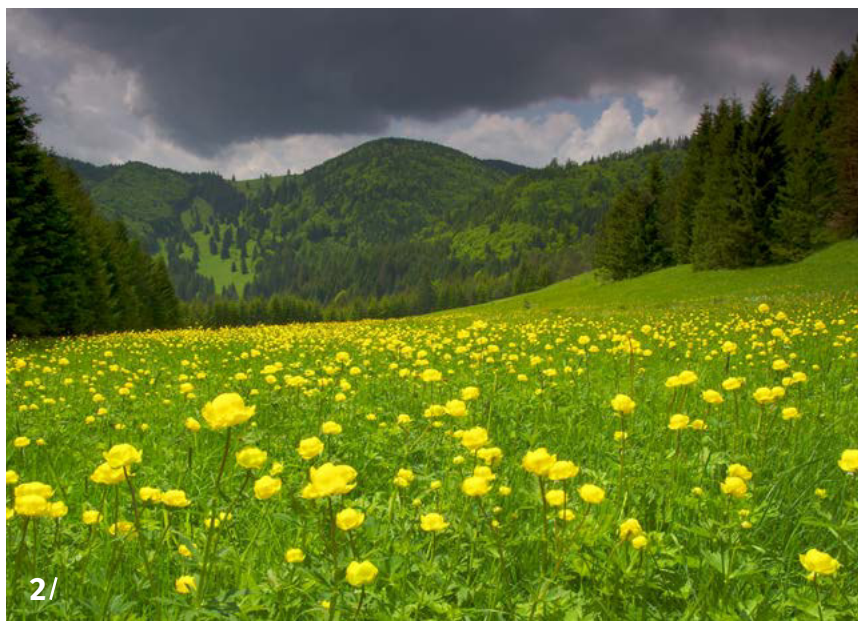
Ke karpatské krajině neodmyslitelně patří druhově pestré louky. Jsou výsledkem dlouhodobého soužití člověka s přírodou. Horské louky patří k druhově nejbohatším, nejpestřejším a nejohroženějším biotopům nejen na Slovensku, ale i v celosvětovém měřítku. Karpatská krajina by nebyla tím, čím je, nebýt druhově pestrých luk, pastvin a salašnického chovu ovcí. Pastýř, ovce a koliba kdysi patřili k synonymům karpatské horské krajiny a pro některé regiony Slovenska, jako je Liptov, Orava či Horehronie, to platí dodnes.

Snad každý si horskou louku představí jako rozkvetlou louku plnou horských květů. Možná v někom tyto luční obrazy vyvolají vzpomínku na dětství, kdy se na loukách sušilo seno a vonělo lučními květy. Pro každého jsou louky spojené s něčím jiným. Pro vědce jsou louky místem poznání.

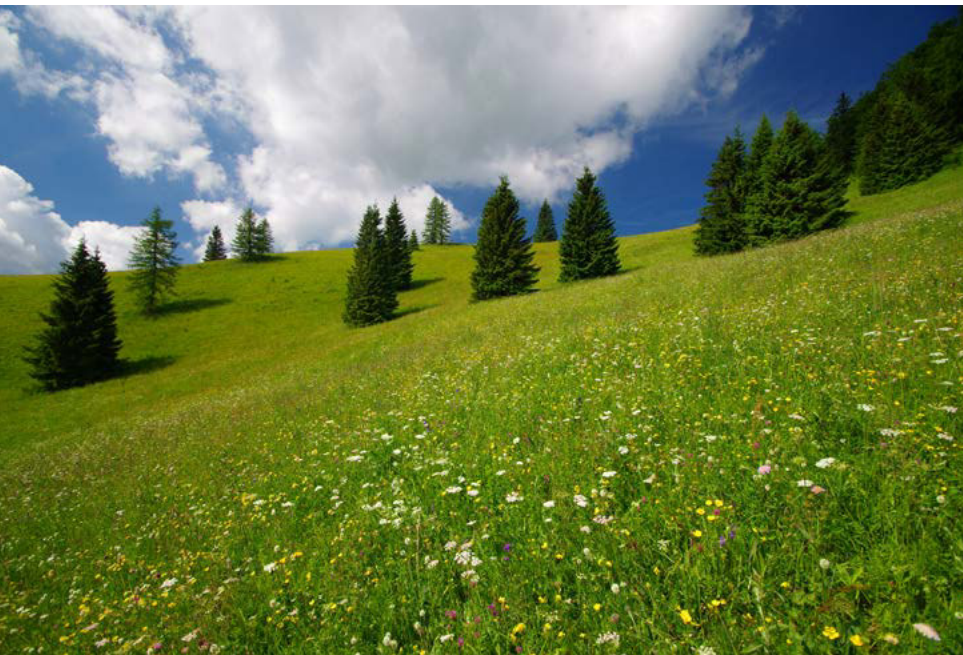
Najdeme v současné době ještě původní květnaté, druhově pestré louky? Ano, najdeme je, avšak pouze na místech, která byla dlouhodobě tradičně obhospodařována kosením nebo pasením a v současnosti se zde stále praktikuje tento typ hospodaření. **Druhově pestrých luk je na Slovensku i v České republice již velmi málo, za nejbohatší v celoevropském měřítku se považují Kopanecké lúky ve Slovenském ráji 1-3.** V průzkumu z roku 2015 se na těchto loukách uvádí na ploše 0,25–0,5 m² 52, resp. 63 druhů

vyšších rostlin. Tato druhová pestrost je výsledkem pravidelného, zvláště ručního kosení dané lokality. Správa NP Slovenský ráj každoročně organizuje ruční kosení 4 na záchranu těchto vzácných lučních společenstev.

Původní květnaté louky, které básníci opěvovali ve svých básních a za kterými malíři 5 či fotografové vyráželi, aby tu krásu zachy-

2/

3/ Kopanecké lúky ve Slovenském ráji jsou považované za nejbohatší v celoevropském měřítku.

tili na svá díla, již prakticky zmizely. **Výrazné snížení druhové pestrosti květnatých luk přinesla intenzifikace hospodaření a používání minerálních hnojiv.** Současný stav, způsob využití a druhové složení většiny travních porostů rozhodujícím způsobem ovlivnil zánik jejich tradičního způsobu využívání se zánikem soukromého hospodaření po roce 1950. Z luk vymizely vzácné druhy rostlin, z polí koukol a další dříve běžné druhy rostlin. Po kolektivizaci zemědělství a založení družstevní výroby se změnilo hospodaření i intenzita využívání. Nastoupilo období intenzifikace, hnojení průmyslovými hnojivy a velkovýrobní monokulturní pěstování plodin. Došlo ke scelování pozemků do velkých lánů a k likvidaci historických prvků zemědělské krajiny, jako byly meze, remízky a stromořadí. Kolektivizace znamenala nejen likvidaci drobných zemědělců, ale i přerušení hluboko zakořeněného vztahu obyvatel k půdě.

4/ Ruční kosení na Kopaneckých lúkách

Tam, kde kolektivizace neproběhla, přetrvává tradiční kopaničářský způsob hospodaření s rozptýleným osídlením a historickými krajinnými strukturami dodnes. Mezi takové oblasti patří Hriňovské lazy, kde je ještě možné vidět orbu pluhem zapřaženým za koněm či mláčením obilí cepy.

Po roce 1989 došlo k další změně hospodaření a využívání orné půdy, luk i pastvin. Výsledkem je nadbytek travních porostů a nezáměr o seno z luk, problémy s odbytem sena, a tím omezení zemědělské činnosti na loukách a pastvinách. Obnova druhově bohatých luk se však stává prioritou, i když na Slovensku najdeme jen zbytky původních lučních společenstev. **Mezi vhodné metody ekologické obnovy patří samovolná sukcese, ale především obnova pomocí regionálních směsí semen z druhově pestrých travinno-bylinných porostů, mulčování čerstvě pokosené hmoty (tzv. zelené seno) s dostatkem zralých semen, přenos vrchní části půdy s vegetací nebo návoz ornice s bohatou zásobou semen v půdní bance.**

5/ Na Jána sa lúky kosia – obraz Jozefa Hanuly z roku 1926

Problémem bývá absence semen v krajině. K vytvoření pestrých porostů z druhů přizpůsobených ekologickým podmínkám se osvědčuje výsev semen ze sena místních druhů, nicméně takovéto získávání semen je náročné nejen finančně, ale i na pracovní sílu. Výzkumy potvrzují, že technologie přenosu původní vegetace a semen vede ke stabilnějším, udržitelnějším a ekologicky adaptabilnějším populacím. **Další metodou je sběr semen kartáčovým sběračem, který vyčesává zralá semena z rostlin, jejichž porost zůstává neporušený. Z pohledu ochrany přírody jde o velmi vhodný způsob získávání osiva, jehož výhodou je možnost opakovaného vyčesávání porostu v závislosti na zralosti semen, v červenci semena trav, v srpnu a září pak semena lučních rostlin a jetelovin.**

Když se budete procházet po kvetoucích loukách **6-8**, pokud ještě nějakou najdete, radujte se, neboť za pár let tam může vyrůst betonové město nebo místo v lepším případě zaroste jen náletem keřů. 🌿

Nejvýznamnější druhy kosených horských luk svazu horských trojštětových luk (*Polygono-Trisetion*) a podhorských a horských smilkových trávníků (*Violion caninae*)

bukvice lékařská	<i>Betonica officinalis</i>
dřipatka karpatská (endemit)	<i>Soldanella carpatica</i>
jestřábník oranžový	<i>Pilosella aurantiaca</i>
jetel horský	<i>Trifolium montanum</i>
kakost lesní	<i>Geranium sylvaticum</i>
kopretina bílá (obr. 8)	<i>Leucanthemum vulgare</i>
kostřava červená	<i>Festuca rubra</i>
lipnice široolistá	<i>Poa chaixii</i>
metlice trsnatá	<i>Deschampsia cespitosa</i>
metlička křivolaká	<i>Avenella flexuosa</i>
mochna nátržník	<i>Potentilla erecta</i>
mochna zlatá	<i>Potentilla aurea</i>
pětiprstka žezulník	<i>Gymnadenia conopsea</i>
prstnatec májový	<i>Dactylorhiza majalis</i>
prvosenka vyšší	<i>Primula elatior</i>
rozrazil lékařský	<i>Veronica officinalis</i>
sasanka narcisokvětá	<i>Anemone narcissiflora</i>
smilka tuhá	<i>Nardus stricta</i>
starček podalpský	<i>Senecio subalpinus</i>
šafrán karpatský spišský (endemit)	<i>Crocus heuffelianus</i> subsp. <i>scepusiensis</i>
škarda měkká	<i>Crepis mollis</i>
trojštět žlutavý	<i>Trisetum flavescens</i>
upolín nejvyšší	<i>Trollius altissimus</i>
vemeník dvoulistý	<i>Platanthera bifolia</i>
violka psí	<i>Viola canina</i>
violka žlutá sudetská (endemit)	<i>Viola lutea</i> subsp. <i>sudetica</i>
vítod obecný	<i>Polygala vulgaris</i>
zvonečník klasnatý	<i>Phyteuma spicatum</i>
zvonek kopinatý	<i>Campanula serrata</i>

Autorka:

Ing. Janka Martincová, Ph.D. (Národné poľnohospodárske a potravinárske centrum, Výskumný ústav rastlinnej výroby, Ústav trávnych porastov a horského poľnohospodárstva; janka.martincova@nppc.sk)

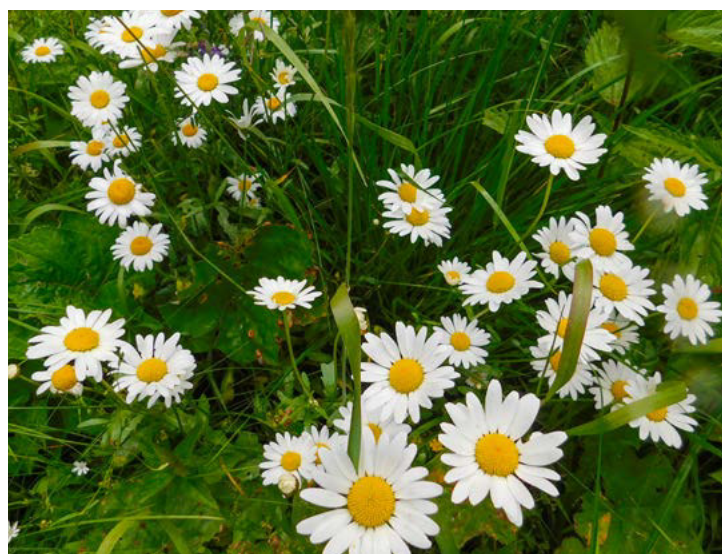
 (1–4) Peter Olekšák; (5) Slovenská národná galéria a www.webumenia.sk; (6) Peter Szabo; (7, 8) Janka Martincová

6/ Hriňovské lazy si zachovaly svoju krajinovú štruktúru, v popredí smolníčka obecná.

7/ Horské druhově pestré louky v okolí Liptova

8/ Má mě rád, nemá mě rád – něžný bílý květ kopretiny